

# İşletme Bölümü Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin Cinsiyet Rollerini Bağlamında İncelenmesi

DOI NO: 10.5578/JSS.6357

Alparslan Şahin Görmüş<sup>1</sup>

Serdar Aydın<sup>2</sup>

Gülfiz Ergin<sup>3</sup>

## Özet

*Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin cinsiyet rollerini bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 125 kadın, 62 erkek olmak üzere toplam 187 kişiden oluşmaktadır.*

*Araştırmada verilerin toplanmasında Korkut (1996) tarafından geliştirilen İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ); Bem (1974) tarafından geliştirilen Bem Cinsiyet Rollerini Envanteri (BCRE)'nin Kavuncu (1987) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış hali ve katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.*

*Cinsiyetlere göre iletişim becerilerinde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmazken; cinsiyet rollerine göre iletişim puanları yüksekten düşüğe doğru sırasıyla androjen, kadınsı, erkeksi ve belirsiz şeklinde dağılmıştır. Bu sonuca göre androjenlerin iletişim becerisi; erkeksi ve belirsizlerden anlamlı olarak yüksek iken, kadınsılarınki de belirsizlerden anlamlı olarak yüksek çıkmıştır. Yaş, kayıtlı bulunulan sınıf ve doğum yerine göre ise iletişim becerilerinin farklılaşmadığı görülmüştür.*

*Anahtar kelimeler: İletişim becerileri, toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri*

## *Examining Communication Skills of Business Administration Department Students within the Context of Sex Roles*

<sup>1</sup> Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, asgormus@usak.edu.tr

<sup>2</sup> Yrd. Doç.Dr., Uşak Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, serdar.aydin@usak.edu.tr

<sup>3</sup> Araş. Gör., Uşak Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, gulfizer@gmail.com

## **Abstract**

*The aim of this research is to investigate communication skills of university students within the context of sex roles. The sample of the research consists 187 students (125 female, 62 male) who voluntarily accept filling the questionnaire.*

*In this study Communication Skills Evaluation Scale (CSES) which is prepared by Korkut (1996), Bem's Sex Roles Inventory (BSRI) which is established by Bem (1974) and adapted to Turkish by Kavuncu (1987) and demographic features form which is prepared by researchers are used to collect data.*

*There was no significant difference in students' communication skills in terms of sex. However, there is a significant difference according to sex roles while communication skills of androgynous group being the highest and those of undifferentiated being the lowest. Moreover, communication skills of androgynous group is statistically higher than undifferentiated and masculine groups and feminine groups are statistically higher than undifferentiated. The results were discussed in terms of their relation to age, class and place of birth but there was no significant difference according to communication skills.*

**Keywords:** *Communication skills, gender, sex roles*

## **Giriş**

Sosyal bir varlık olan insan için iletişim kurmak nefes almak kadar doğal ve kaçınılmaz bir eylemdir. Her an, her yerde olan iletişim sayesinde insanlar, çevreleriyle etkileşimde bulunmakta, çevrelerinden etkilenmekte ve çevrelerini etkilemektedir.

Bireylerin etkili iletişim kurabilmesi sosyal yaşamda olduğu kadar iş yaşamında da önemli bir yer tutmaktadır (Korkut, 1996: 19) fakat günlük hayatının büyük çoğunluğunu diğer insanlarla iletişim kurarak geçiren herkesin iyi bir iletişimci olması beklenmemelidir. Her ne kadar iletişim becerileri (etkili konuşma, yazma, ifade etme ve düşünme) öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir olgu olarak kabul edilse de bunlar bireyden bireye farklılık göstermektedir (Yüksel, 2009a: 11; Korkut, 2005: 144). Bu farklılıkların ana kaynaklarından birisi de içinde bulunulan toplumun bireye atfettiği toplumsal cinsiyet rolleridir (Tannen,1995: 140; Eagly vd., 2000: 130).

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin cinsiyet rolleri bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Buna ek olarak farklı değişkenlerin (yaş, cinsiyet, doğum yeri) de iletişim becerileriyle olan ilişkileri incelenecektir.

## **1. İletişim Kavramı**

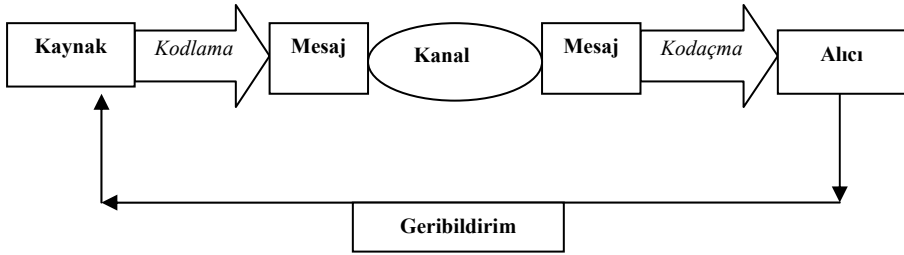
Toplumsal hayatın ayrılmaz bir parçası olan iletişim, insanlar için yaşamsal bir eylemdir. Bütün toplumsal ve kişisel ilişkilerde, yeterli düzeyde iletişime ihtiyaç duyulmaktadır (Odabaşı ve Oyman, 2005: 15). Literatürde

farklı şekillerde tanımlanan iletişim; etimolojik olarak Latince’de ortak anlamına gelen “communis” ve “ortak kılma” anlamına gelen “communicare” sözcüklerinden türemiş İngilizce “communication” kavramının karşılığıdır (Gürgen, 1997: 11).

Var olmak, haberleşmek, paylaşmak, etkilemek, yönlendirmek, eğlenmek ve mutlu olmak gibi amaçlara yönelik olarak gerçekleştirilen iletişim (Gümüştuyu vd., 2008: 5), kişilerarası ilişkileri, örgütleri, toplumları inşa eden ve bir arada tutan bir “harç” işlevi görmektedir (Gürgen, 1997: 9).

İletişimin türlerinden biri olan bireylerarası iletişim; “bilgi, düşünce, duygu, tutum ve kanılarla, davranış biçimlerinin kaynak ile alıcı arasındaki bir ilişkileşme yoluyla bir insandan (insanlardan) diğerine (diğerlerine) bazı kanallar kullanılarak ve değişim amacıyla aktarılması süreci” olarak tanımlanabilir (Yüksel, 2009a: 9).

Bir süreç olan iletişimin kaynak, ileti, kanal (oluk), alıcı ve geribildirim (feedback) olmak üzere beş temel ögesi bulunmaktadır (Şekil 1). İletişim sürecini başlatan, yani iletiyi gönderen öge “kaynak”; kaynak tarafından alıcıya gönderilen bir düşünce, duygu ya da bilginin kaynak tarafından kodlanmış hali “ileti”; iletiyi kaynaktan alıcıya götüren araç “kanal/oluk” ve iletişim sürecinde kaynağın gönderdiği iletiye hedef olan öge ise “alıcı” olarak adlandırılır. Kaynak, mesajını yani herhangi bir bilgi, düşünce, duygu veya kanısını “kodlayarak” uygun bir ileti haline getirirken, alıcı ise bu iletiyi yorumlayıp, anlamlı bir biçime sokarak “kodaçma” işlemini gerçekleştirmiş olur (Yüksel, 2009a: 11-15).



Şekil 1. İletişim Süreci

(Kaynak: Gürgen, 1997: 13'den uyarlanmıştır.)

İletişim süreci içinde birey bir bütün olarak yer almaktadır. İletişime katılan bireylerin cinsiyetleri, toplumsal ve kültürel özellikleri de iletişime yansımaktadır (Gürgen, 1997: 132). Bu bağlamda, kadın ve erkeklerin iletişim kurma biçimlerinde bazı temel farklılıklar gözlemlemek mümkündür. Gümüştuyu ve diğerlerine (2008: 242) göre kadınlar, iletişim

kurmada daha samimi bir dil kullanırken; erkekler, iletişim esnasında statü ve bağımsızlık öğelerine daha çok önem vermektedir. Bu farklılığın temelinde erkek ve kız çocuklarının biyolojik özelliklerinden çok, yetiştirilme biçimi yani içinde bulunulan toplumun sosyal ve kültürel özelliklerinden kaynaklanan toplumsal cinsiyet rolleri yatmaktadır.

## **2. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Roller**

Kadın ve erkek, biyolojik farklılıkların yanı sıra toplumun yapısından ve kültürel değerlerinden kaynaklanan farklılıklara da sahiptir (Marini, 1990: 95). Cinsiyet, “biyolojik cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” olmak üzere iki ayrı kavrama karşılık gelmektedir. Biyolojik cinsiyet (sex), insan bedenindeki biyolojik farklılıkları gösterirken; toplumsal cinsiyet (gender), kadın ve erkek arasındaki ruhsal, toplumsal ve kültürel farklılıkları göstermektedir (Günindi-Ersöz, 2010: 169).

Bireyler doğdukları andan itibaren karmaşık bir süreç olan toplumsallaşma pratiğinde o toplumun kendisine biçtiği rolleri öğrenmektedir (Kağıtçıbaşı, 1999: 325-326). Marini’ye (1990: 109) göre ebeveynler, doğdukları andan itibaren kız ve erkek çocuklarına farklı davranmaktadır. Çocuklar okul çağına geldiklerinde arkadaşları ve öğretmenlerinin davranışlarından etkilenmektedir. Daha sonraki yıllarda ise iş yerindeki ilişkiler ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla bu etkileşim ölene kadar devam etmektedir.

Toplumsallaşma sürecinde kız ve erkek çocukları kendi cinsine özgü davranış kalıplarını öğrenmekte, pratik etmekte ve cinsiyet rollerinden kaynaklanan kalıpyargıları içselleştirmektedir (Gümüsoğlu, 2004: 13; Marini, 1990: 109). Ayrıca cinsiyet rollerindeki temel farklılıklar bireylerin davranışları, tutumları ve karakterlerinde gözlemlenebilmektedir (Marini, 1990: 98). Bu roller her toplumda farklılık göstermesine rağmen, genellikle bütün toplumlarda kadın daha paylaşımcı, erkek ise daha bağımsız kabul edilmektedir (Kuzgun ve Sevim, 2004: 16).

Cinsiyet rolleri bakımından bireyler kadınsı ve erkeksi olmak üzere temel olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Bem (1984) ise belirsiz ve androjen kategorilerini de ekleyerek bireyleri cinsiyet rolleri bakımından dört kategoriye ayırmaktadır. Kimi bireyler geleneksel olarak kendisine uygun görülen cinsiyet rolünü benimsemekte, böylece kadınsı kadınlar ve erkeksi erkekler ortaya çıkmakta; kimi bireyler kendilerine geleneksel olarak uygun bulunan cinsiyet rolünün tam tersini benimsemekte, böylece kadınsı erkek ve erkeksi kadınlar ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan bazı bireyler geleneksel olarak hem kendilerine hem de karşı cinse uygun görülen cinsiyet rolünü benimsemekte; hem kadınsı hem erkeksi yani androjen özellikler gösteren bireyler ortaya çıkmaktadır.

Son olarak, kimi bireylerin iki cins özelliğini de düşük düzeyde benimsediği ve böylece ne erkeksi ne kadınsı özellik göstermediği yani belirsiz cinsiyet rolü sergilediği gözlenmektedir (akt. Dökmen, 2010: 22).

Diğer bir deyişle;

- Kadınsı özellikleri yüksek, erkeksi özellikleri daha düşük düzeyde taşıyanlar “kadınsı”,
- Erkeksi özellikleri daha yüksek, kadınsı özellikleri daha düşük düzeyde taşıyanlar “erkeksi”,
- Hem kadınsı hem de erkeksi özellikleri birbirine yakın düzeyde taşıyanlar “androjen”,
- Ne kadınsı ne de erkeksi özellikleri taşıyanlar ise “belirsiz”

cinsiyet rolüne sahip olarak sınıflandırılmıştır (Bem, 1984’den aktaran Çıtak, 2008: 16).

### **3. Cinsiyet Rollerinde ve İletişim Becerileri**

Cinsiyet rolleri ile bağlantılı olarak da her kültürde kadın ve erkeğin bireylerarası iletişim (sözlü ve sözsüz iletişim) biçimleri farklılaşmaktadır. Bireylerarası iletişimde; sözlü iletişim ile birlikte çoğu kez bilinçli olmadan kullanılan susma, sesin rengi ve müziği, beden dili, mekân ve zaman özellikleri, renk ve giyim kodları sözsüz iletişim olarak adlandırılmaktadır (Yüksel, 2009b: 37). Hall (1978), kadınların sözsüz iletişim öğelerinden olan jest, mimik ve ses tonunu erkeklerden daha iyi yorumlayabildiğini ifade etmektedir (akt. Hall ve Halberstadt, 1981: 274).

Özellikle iletişimin dile ilişkin türü olan sözlü iletişimdeki farklılıklar; çocukların oynadıkları oyunlarda açık olarak gözlenebilmektedir (Gümüşsuyu vd., 2008: 85). Tannen’a (1995: 140) göre genellikle çocuklar, hemcinsleri ile oyun oynama eğilimindedir. Sosyolog, antropolog ve psikologlar tarafından yapılan çalışmalarda kız çocuklarının oynadıkları oyunlarda çoğunlukla kişilerarası ilişkilere önem verdiği, erkek çocukların ise daha çok statüye önem verdiği gözlenmiştir.

Kızlar, küçük gruplarla ya da tek bir arkadaşla oynamayı tercih etmekte, oyunlarında zamanlarının çoğunu konuşarak, sırlarını paylaşarak geçirmekte ve bu paylaşım onları daha da yakınlaştırmaktadır. Çocukken öğrenilen ve yerleşen bu iletişim şekli büyüdüklerinde ise buldukları tüm ortamlara taşınmaktadır.

Erkekler kızlardan farklı olarak daha kalabalık gruplarla oynamakta fakat gruptaki herkes eşit görülmemektedir. Bir kişi ya da grup tüm gruba

liderlik etmektedir. Kızlarda olduğu gibi erkeklerde de çocukluktan gelen bu eğilimler büyüdüklerinde hayatın diğer alanlarına taşınmaktadır.

Karau ve Eagly'ye göre (1999: 323) erkeklerin tutumu daha bağımsız, buyurgan ve iddialı, başka bir deyişle etkinlik (agentik) odaklı iken; kadınlarınki daha dostça, bencil olmayan, başkalarını düşünen ve duygularını dile getiren yani ilişkiseldir (communal). Fitzpatrick ve Indvic (1982), cinsiyet rollerine göre kadınsı özellik gösteren bireyleri daha dışavurumcu (expressive); erkeksileri ise daha araçsal (instrumental) olarak sınıflandırmaktadır. Yani kadınsılar mesajların ilişkiyel yönüne odaklanırken, erkeksiler işin tamamlanması ve hedefe ulaşma üzerine odaklanmaktadır (akt. Aylor, 2003: 499).

Yapılan çalışmalarda, etkili iletişim becerilerinin de cinsiyete göre değişebileceği gözlenmiştir (Korkut, 1996; Moskal, 1997; Korkut, 2005; Gölönü ve Karıcı, 2010). Toplumsal hayatın gerekliliği olarak bireylerin sözlü veya sözel olmayan (sözsüz) yollarla iletişim kurabiliyor olması, etkili iletişim kurdukları anlamına gelmemektedir. Etkili iletişim kurabilmek iş, aile, arkadaş kısacası yaşamın her alanında büyük etkisi olan becerilerden biridir.

Berlo'ya (1960) göre, iletişim becerisi, konuşma, yazma, okuma, dinleme ve düşünme ile ilgilidir (akt. Gürgen, 1997: 15). Erganlı ve Balcı'ya (1996: 8-9) göre ise iletişim becerileri etkili dinleme ve etkili tepki verme olarak özetlenebilmektedir.

En geniş anlamıyla iletişim becerisi; iletilerin uygun iletişim aracı ile gönderilmesi, bu araca uygun şekilde kodlamanın yapılması, iletilerin yapılarına dikkat edilmesi olarak ifade edilebilir. Yani iletilerin kaynak tarafından istenilen yapıda alıcıya ulaştırılabilmesi iletişim becerisine bağlıdır. Örneğin, sözlü olarak iletilecek bir iletide iyi söyleyiş, sözcük zenginliği, iyi tümce kuruluşu, uyumlu söz dizimi, gerekli ve uygun sözcüklerin seçimi tamamen iletişim becerisi ile alakalıdır (Yüksel, 2009a: 11). Birçok beceri gibi iletişim becerileri de sonradan öğrenilerek geliştirilebilmekte ve insanların daha verimli iletişim kurması mümkün olmaktadır (Korkut, 2005: 144).

İletişim becerileriyle ilgili olarak yürütülen bazı çalışmalarda cinsiyete bağlı olarak iletişim becerilerinin farklılaştığı görülmüştür. Korkut'un (1996) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada, kız öğrencilerin iletişim becerisi puanının, erkek öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Liderlikle ilgili olarak yürütülen bir çalışmada iletişim konusunda kadınların erkek meslektaşlarına göre daha başarılı olduğu görülmüştür. Kadınlar; düşüncelerini ifade etme, dinleme, diğerlerini bilgilendirme, performans, geri bildirim verme ve beklentilerini ifade etme gibi konularda

erkeklerle göre daha yüksek puan almışlardır. Bunun yanında kadınların daha açık iletişim kurdukları gözlenmiştir ki bu da organizasyon içindeki olası karmaşa ve karışıklığın önüne geçmektedir (Moskal, 1997).

Korkut (2005) tarafından yetişkinler için hazırlanmış iletişim becerileri eğitiminin etkilerinin ölçüldüğü bir çalışmada kadın katılımcıların iletişim becerisi puanları, erkek katılımcılarınkinden daha yüksek çıkarken; yaş, medeni durum, eğitim düzeyinden kaynaklanan bir farklılık gözlenmemiştir.

Gölönü ve Karcı'nın (2010) iletişim meslek lisesi öğrencilerinin iletişim becerisi düzeylerini incelemek için yaptığı çalışmada da kız öğrencilerin iletişim becerisi puanının, erkek öğrencilerinkinden yüksek olduğu bulunmuştur. Sınıf değişkeni ile öğrencinin iletişim becerisi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Öğrencilerin eğitim gördükleri sınıf düzeyi arttıkça, iletişim becerilerinin de olumlu yönde geliştiği bulunmuştur.

İlgili literatür incelendiğinde iletişim becerilerine ilişkin bazı çalışmalarda ise cinsiyete bağlı olarak bir farklılık gözlenmemiştir. Bingöl ve Demir'in (2011) sağlık yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerilerini belirlemek için yaptığı çalışmada kız öğrencilerin, erkek öğrencilerden yüksek puan aldığı fakat sonucun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin yaşadıkları yere göre iletişim becerisi puanları karşılaştırılmıştır; büyükşehirlerde yaşayan öğrencilerin yüksek puan aldığı görülmesine rağmen bu fark da istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ek olarak öğrencilerin eğitim gördüğü sınıflara göre de gruplar arasında iletişim becerisi açısından bir farklılık bulunmamıştır.

Gülbahçe (2010) tarafından eğitim fakültesi öğrencilerinin iletişim becerilerini incelemek için yapılan çalışmada ise öğrencilerin eğitim gördükleri sınıflara göre iletişim becerilerinin farklılık gösterdiği bulunmuştur. 1. sınıfların 2, 3 ve 4. sınıflara göre iletişim becerisi puanları daha düşüktür. Bu çalışmada da cinsiyete göre bir farklılık bulunmamıştır.

Yukarıda da örneklendirildiği gibi literatürde; iletişim becerilerinin cinsiyete, yaşa, eğitim görülen sınıfa, yaşanan şehre, sosyo-ekonomik duruma göre farklılaşıp farklılaşmaması gibi konuları ele alan araştırmalar bulunmaktadır. Bu çalışmanın özgünlüğünü konunun cinsiyet rolleri açısından incelenmesi oluşturacaktır.

#### **4. Araştırma Yöntemi**

##### *4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi*

Araştırmada, geleceğin yönetici adayları olan işletme öğrencilerinin iletişim becerileri ile cinsiyet rolleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. İlgili literatürde cinsiyet rollerinin iletişim becerileri

üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik olarak yapılmış az sayıda çalışma bulunduğundan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın amacına yönelik olarak belirlenen hipotezler aşağıdaki gibidir:

**H<sub>1</sub>:** İşletme öğrencilerinin iletişim becerileri cinsiyete bağlı olarak farklılaşmaktadır.

**H<sub>2</sub>:** İşletme öğrencilerinin iletişim becerileri cinsiyet rollerine göre farklılaşmaktadır.

**H<sub>3</sub>:** İşletme öğrencilerinin iletişim becerileri ile yaşları arasında bir ilişki vardır.

**H<sub>4</sub>:** İşletme öğrencilerinin iletişim becerileri kayıtlı olduklarına sınıfa göre farklılaşmaktadır.

**H<sub>5</sub>:** İşletme öğrencilerinin iletişim becerileri doğum yerlerine bağlı olarak farklılaşmaktadır.

#### *4.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi*

Araştırmanın evreni 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Uşak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'ne kayıtlı olan öğrencilerden oluşmaktadır (N=614). Veri toplama aşamasında evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmış fakat gönüllülük esas alındığı için anketler, doldurmayı kabul eden 202 öğrenciye uygulanmıştır. Eksik işaretleme ve hatalı doldurma sebebiyle anketlerin 13'ü; aşırı değerler analizinden sonra ise 2 tanesi analiz dışında tutulduğu için araştırmanın örneklemi 187 katılımcıdan oluşmaktadır.

#### *4.3. Veri Toplama Araçları*

Araştırmada verileri toplamak için İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ), Bem Cinsiyet Rollerı Envanteri (BCRE) ve araştırmacılar tarafından hazırlanan yaş, eğitim görülen sınıf, doğum yeri ve cinsiyet sorularından oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

##### *4.3.1. İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ)*

Korkut (1996) tarafından geliştirilen İBDÖ, 5'li Likert tipi bir ölçek olup 25 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılardan ölçekteki her bir maddenin karşısında yer alan *hiçbir zaman, nadiren, bazen, sıklıkla ve her zaman* (0, 1, 2, 3, 4) ifadelerinden birini seçmeleri beklenmektedir. İlk çalışmalarda 0-4 ile puanlanan ölçek son yapılan çalışmalarda 1-5 şeklinde puanlanmıştır (Korkut, 2005: 144-145). Bu çalışmada ise 0-4 ile puanlama yapılmıştır. Ters kodlu maddelerin olmadığı bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 100, en düşük puan ise 0'dır. Ölçekten alınan puanın yüksekliği bireyin



kendisini iletişim becerileri açısından olumlu olarak değerlendirdiğini göstermektedir (Korkut, 2005: 145). Bu çalışmada İBDÖ'nün *cronbach alfa*'sı .841 olarak bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. İBDÖ Güvenirlik Analizi

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
.841	25

Seçilen örneklem için İBDÖ'nün ortalaması, minimum ve maksimum değerleri Tablo 2'de verilmiştir. Örneklemde yer alan 187 katılımcının ortalama iletişim becerisi puanı 78,60 olarak bulunmuştur.

Tablo 2. İletişim Becerisi Toplam Puanlar ve Ortalaması

	N	Min.	Max.	Ortalama	S.Sapma
<b>İletişim Becerisi Puanları Toplamı</b>	187	50,00	97,00	78,60	9,19

Araştırmaya katılan öğrencilerin İBDÖ ile incelenen iletişim becerilerine ait ortalama ve standart sapmalar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Madde Ortalamaları ve S. Sapması

		Ortalama	S.Sapma
1.	Sorunlarını dinlediğim insanlar benim yanımdan rahatlayarak ayrılırlar.	2,98	,803
2.	Düşüncelerimi istediğim zaman anlaşılır biçimde ifade edebilirim.	3,02	,889
3.	Başkalarını bir kasıt aramadan dinlerim.	3,30	,788
4.	Sosyal ilişkide bulunduğum insanları oldukları gibi kabul edebilirim.	3,04	,975
5.	İnsanların önemli ve değerli olduklarını düşünürüm.	3,51	,721
6.	Birisiyle ilgili bir karara ulaşmadan önce onunla ilgili gözlemlerimi gözden geçiririm.	3,32	,714
7.	İlişkide bulunduğum kişilerin anlatmak istediklerini dinlemek için onlara zaman ayırırım.	3,38	,696
8.	İnsanlara karşı sıcak bir ilgi duyarım.	3,16	,735
9.	İnsanlara gerektiğinde yardım etmekten hoşlanırım.	3,47	,633
10.	Olaylara değişik açılardan bakabilirim.	3,03	,819
11.	Düşüncelerimle yaptıklarım birbiriyle tutarlıdır.	3,07	,779

12.	İlişkilerimin daha iyiye gitmesi için bana düşenleri yapmaya özen gösteririm.	3,47	,616
13.	Kendime ve başkalarına zarar vermeden içimden geldiği gibi davranabilirim.	3,21	,795
14.	Arkadaşlarımla beraberken kendimi rahat hissederim.	3,44	,712
15.	Yaşadığım olaylardaki coşkuyu her halimle başkalarına iletebilirim.	3,01	,948
16.	İlişkilerimin nasıl geliştiğini ve nereye gittiğini anlamak için düşünmeye zaman ayırırım.	2,97	,873
17.	Karşımdakini dinlerken anlamadığım bir ayrıntı olduğunda konunun açığa kavuşması için sorular sorarım.	3,18	,794
18.	Benimle özel olarak konuşmak isteyen bir arkadaşım olduğunda konuyu ayaküstü konuşmamaya özen gösteririm.	3,36	,833
19.	Birisini anlamaya çalışırken kesin bir ses tonuyla konuşurum.	3,10	,770
20.	İlişkilerimi zenginleştiren eğlenceli, keyifli bir yanım var.	3,11	,838
21.	Birisine bir öneride bulunurken onun öneri vermemi isteyip istemediğine dikkat ederim.	2,97	,772
22.	Birisini dinlerken ne karşılık vereceğimden çok, onun ne demek istediğini anlamaya çalışırım.	3,12	,763
23.	İletişim kurduğum insanlar tarafından anlaşıldığımı hissederim.	3,07	,804
24.	Bir yakınımla sorunum olduğunda bunu onunla suçlayıcı olmayan bir dille konuşmak için girişimde bulunurum.	2,91	,888
25.	Karşımdakini dinlerken kendi merakımı gidermek için ona özel sorular sormaktan kaçınırım.	2,42	1,062

#### 4.3.2. Bem Cinsiyet Rollerı Envanteri (BCRE)

Bem (1974) tarafından bireylerin cinsiyet rollerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilen ölçek; Kavuncu (1987) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve psikometrik özelliklerinin belirlenmesi için Dökmen (1999) tarafından bir çalışma yapılmıştır. BCRE üç alt ölçekten oluşmaktadır: Kadınsılık, erkeksilik ve sosyal beğenirlik. Her bir ölçek 20 adet sıfattan oluşur. Sosyal Beğenirlik ölçeğindeki maddeler nötr bir bağlam oluşturmak için eklenmiştir (akt. Dökmen, 2010: 73). Bu çalışmada sadece kadınsılık ve erkeksilik ölçeği kullanılmıştır.

Bem Cinsiyet Envanteri 20' si erkeksi ve 20' si kadınsı olarak kabul edilen toplam 40 kişilik özelliğini içermektedir. Kadın ve erkek puanlarından hareketle cinsiyet rolleri kadınsı, erkeksi, androjen ve belirsiz olarak dört gruba ayrılmaktadır (Dökmen, 1999: 30). Orijinal form 40 kişilik özelliğinin 7'li Likert ölçeği üzerinde değerlendirilmesine dayanmaktadır (Çıtak, 2008: 82). Fakat bu çalışmada daha kolay cevap verilebilir ve ayırt edilir olması amacıyla 5'li Likert kullanılmıştır. Yanıtlar; "hiç uygun değil"den "her zaman uygun"a doğru değişmektedir. Kadınsı ve erkeksilikle ilişkili maddelerden elde edilen iki ayrı puanın medyanlarına göre deneklerin cinsiyet rolleri erkeksi, kadınsı, androjen ve belirsiz olarak sınıflanmaktadır.

Bu araştırmada iki ölçeğin ayrı ayrı toplam puanları hesaplanmış, kadınsılık ve erkeksilik medyanları aşağıdaki gibi bulunmuştur:

- Kadınsılık medyanı : 81
- Erkeksilik medyanı : 74

#### 4.3.3. Kişisel Bilgi Formu

Dört maddeden oluşan bu form katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim gördüğü sınıfı ve doğum yerini öğrenmeye yöneliktir.

### 5. Verilerin Analizi ve Kullanılan İstatistiksel Teknikler

İstatistiksel analizler SPSS 19.0 programı kullanılarak yapılmıştır.

#### 5.1. Demografik Bulgular

Örnekleme yer alan katılımcıların yaşları arasında büyük farklılıklar olmadığı için gruplandırmaya gidilmemiştir. Tablo 4'te de gösterildiği gibi katılımcıların yaşları 18 ile 26 arasında değişmektedir. Katılımcıların çoğunluğu (% 30,5) 21 yaşındadır.

Tablo 4. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş	Frekans (n)	Yüzde (%)
18	5	2,7
19	21	11,2
20	31	16,6
21	57	30,5
22	36	19,3
23	20	10,7
24	13	7,0
25	3	1,6
26	1	,5
<b>Toplam</b>	<b>187</b>	<b>100,0</b>

Katılımcıların cinsiyet dağılımlarına bakıldığında % 66,8 oranında kadın katılımcı, % 33,2 oranında da erkek katılımcı olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans (n)	Yüzde (%)
Kadın	125	66,8
Erkek	62	33,2
<b>Toplam</b>	<b>187</b>	<b>100,0</b>

Tablo 6’da katılımcıların cinsiyet rollerine göre dağılımları verilmiştir. Katılımcıların en yüksek orandan düşüğe doğru sırasıyla belirsiz (% 30,5), androjen (% 25,7), erkeksi (% 22,5) ve son olarak kadınsı (% 21,4) cinsiyet rolüne sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Cinsiyet Rollerine Göre Dağılımı

Cinsiyet Rolü	Frekans (n)	Yüzde (%)
<i>Erkeksi</i>	42	22,5
<i>Kadınsı</i>	40	21,4
<i>Belirsiz</i>	57	30,5
<i>Androjen</i>	48	25,7
<b>Toplam</b>	<b>187</b>	<b>100,0</b>

Katılımcıların çoğunu kadınların oluşturduğu örnekleme cinsiyet rollerinin neden bu şekilde dağıldığını görebilmek için cinsiyet ve cinsiyet rolü çapraz tablosundan faydalanılmıştır (Tablo 7). Buna göre kadın katılımcıların cinsiyet rollerine göre dağılımı sırasıyla kadınsı (% 31,2), belirsiz (% 30,4), androjen (% 26,4) ve erkeksi (% 12) şeklinde olmuştur. Erkek katılımcıların büyük çoğunluğunu erkeksi (% 43,5) cinsiyet rolüne sahip bireyler oluştururken diğer kategorilerdeki dağılımı sırasıyla belirsiz (% 30,6), androjen (% 24,2) ve son olarak kadınsı (% 1,6) şeklinde olmuştur.

Tablo 7. Cinsiyet-Cinsiyet Rollerine Çapraz Tablo Analizi

Cinsiyet		Cinsiyet Rollerine				Toplam
		<i>Kadınsı</i>	<i>Erkeksi</i>	<i>Androjen</i>	<i>Belirsiz</i>	
<i>Kadın</i>	n	39	15	33	38	125
Cinsiyet içindeki	%	31,2	12,0	26,4	30,4	100,0
<i>Erkek</i>	n	1	27	15	19	62
Cinsiyet içindeki	%	1,6	43,5	24,2	30,6	100,0
<b>Toplam</b>	n	40	42	48	57	187
Toplam	%	21,4	22,5	25,7	30,5	100,0

Katılımcıların kayıtlı oldukları sınıflara göre dağılımı Tablo 8’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu 2. Sınıfa (% 31,6) devam etmekteyken bu oranı sırasıyla 3. sınıf (% 27,3), 1. Sınıf (% 23) ve 4. Sınıf (% 18,2) takip etmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların Kayıtlı Oldukları Sınıflara Göre Dağılımı

Sınıf	Frekans (n)	Yüzde (%)
1.Sınıf	43	23,0
2.Sınıf	59	31,6
3.Sınıf	51	27,3
4.Sınıf	34	18,2
<b>Toplam</b>	<b>187</b>	<b>100,0</b>

Tablo 9’da katılımcıların ülkemizdeki yedi bölge baz alınarak belirlenen doğum yerlerine göre dağılımı yer almaktadır. Doğum yerlerine göre dağılıma bakıldığında katılımcıların büyük oranda Uşak Üniversitesi’nin de yer aldığı Ege Bölgesi’nde (% 54) doğdukları görülmektedir. Bunu % 12,8 ile Marmara Bölgesi, % 11,2 ile İç Anadolu Bölgesi, % 8,0 ile Akdeniz Bölgesi, % 7,5 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi, % 3,7 ile Doğu Anadolu Bölgesi ve % 2,7 ile Karadeniz Bölgesi takip etmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Sınıf	Frekans (n)	Yüzde (%)
Ege	101	54,0
Akdeniz	15	8,0
İç Anadolu	21	11,2
Doğu Anadolu	7	3,7
Güneydoğu Anadolu	14	7,5
Karadeniz	5	2,7
Marmara	24	12,8
<b>Toplam</b>	<b>187</b>	<b>100,0</b>

## 5.2. Varyans ve Korelasyon Analizlerine İlişkin Bulgular

### 5.2.1. Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerine Göre Gruplar Arası Farklar

Cinsiyet ve cinsiyet rollerine bağlı olarak iletişim becerilerindeki gruplar arası farklılıkları karşılaştırmak amacıyla 2 (cinsiyet: kadın, erkek) X 4 (cinsiyet rolleri: kadınsı, erkeksi, androjen ve belirsiz) faktörlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre cinsiyet boyutunda anlamlı bir

farklılık bulunmadığı görülmüştür ( $F_{1-179}=1,169$ ;  $p= .281$ ). Tablo 10'dan görülebileceği gibi anlamlı olmamakla birlikte kadınların iletişim becerisi puanı erkeklerden daha yüksektir. Sonuç olarak  $H_1$  hipotezi desteklenmemiştir. ANOVA sonuçlarına göre cinsiyet rolleri temel etkisi ise anlamlıdır ( $F_{3-179}=6,286$ ;  $p= .001$ ). Hangi cinsiyet rolleri arasında anlamlı fark olduğunu görmek için yapılan *Tukey HSD post hoc* testi sonuçları Tablo 11'de verilmiştir. Buna göre androjen cinsiyet rolüne sahip olan bireylerin iletişim becerisi, belirsiz ve erkeksi cinsiyet rolündekilerden; kadınsı cinsiyet rolüne sahip olan bireylerin de belirsiz cinsiyet rolüne sahip olan bireylerden farklıdır. Tablo 11'de görüldüğü gibi iletişim becerisi en iyi olan grup androjen cinsiyet rolüne sahip olanlardır; en düşük grup ise belirsiz cinsiyet rolüne sahip olanlardır (Buna ek olarak, erkeksi ve belirsizlerin iletişim becerisi puanları ortalamasının altındadır). İletişim becerileri en iyi olan gruptan en kötü olan gruba doğru bir sıralama yapıldığında sırasıyla androjen, kadınsı, erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip bireyler gelmektedir. Buna göre  $H_2$  hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 10. Cinsiyet Temel Etkisine Ait Ortalama S. Sapma ve Anlamlılık Düzeyleri

	Kadın		Erkek			
	(N=125)		(N=62)			
	Ort.	S	Ort.	S	F	P
<b>İletişim Becerisi Toplam Puanı</b>	80,093	.833	77,426	2,322	1,169	.281

Tablo 11. Cinsiyet Rollerine Temel Etkisine Ait Ortalama, S. Sapma ve Anlamlılık Düzeyleri

	Kadınsı		Erkeksi		Androjen		Belirsiz			
	(N=40)		(N=42)		(N=48)		(N=57)			
	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S	F	P
<b>İ. Becerisi Toplam Puanı</b>	80,20 <sup>d</sup>	7,68	77,04 <sup>b</sup>	7,23	82,83 <sup>ad</sup>	10,45	75,08 <sup>c</sup>	8,82	6,286	.001*
*p<.001										

Not: Tabloda a ile b ve c ile d harfleri ile gösterilen ortalamalar arasında anlamlı düzeyde fark vardır.

### 5.2.2. Yaşa göre değişkenler arası ilişkiler

İletişim becerilerinin yaş ile ilişkisini görmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Yaş ile iletişim becerileri arasındaki ilişkiler Tablo 12’de verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi, korelasyon analizine göre yaş ile iletişim becerisi arasında anlamlı bir ilişki yoktur ( $r = .005$ ;  $p = .94$ ). Analiz sonucuna göre  $H_3$  hipotezi desteklenmemiştir.

Tablo 12. Yaş İle İletişim Becerileri Arasındaki İlişkiler

Yaş	r	P
Tüm Katılımcılar	.005	.94

### 5.2.3. Eğitim görülen sınıfa göre gruplar arası farklar

Katılımcıların eğitim gördükleri sınıfa göre iletişim becerilerinde farklılık olup olmadığını görmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre (Tablo 13) iletişim becerileri bakımından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde herhangi bir fark bulunmamıştır ( $F_{3-186} = 1,272$ ;  $p = .285$ ).  $H_4$  hipotezi desteklenmemiştir.

Tablo 13. Kayıtlı Bulunan Sınıfa Göre Grupların Ortalama, S. Sapma ve Anlamlılık Düzeyleri

	1. Sınıf		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		F	P
	(N=43)	(N=59)	(N=51)	(N=34)						
	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S		
İ. Becerisi Top.Puani	78,11	9,43	79,83	8,74	78,11	9,43	79,83	8,74	1,272	.285

### 5.2.4. Katılımcıların Doğum Yerlerine Göre Gruplar Arası Farklar

Katılımcıların doğum yerlerine göre iletişim becerilerinde bir farklılık olup olmadığını görebilmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Katılımcıların doğum yerleri yedi bölgeye (Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Karadeniz ve Marmara) ayrılarak incelenmiştir. Gruplarda katılımcı sayısı açısından

büyük farklılıklar bulunmaktadır. Tablo 14’te gösterilen analiz sonuçlarına göre katılımcıların doğdukları yere göre iletişim becerilerinde bir farklılık gözlenmemiştir. Veri toplama sürecinde bu değişken ile ilgili daha belirleyici sorular sorulmuş olsaydı daha anlamlı sonuçlar elde edilebilirdi. Örneğin katılımcıların doğum yerleri yerine en uzun süre yaşadıkları yerler (büyükşehir/şehir/ilçe/kasaba/köy) sorulabilirdi. Elde edilen sonuca göre H<sub>5</sub> hipotezi desteklenmemiştir.

Tablo 14. doğum yerlerine göre grupların ortalama, s. sapma ve anlamlılık düzeyleri

	1		2		3		4		5		6		7		F	P
	(N=101)		(N=15)		(N=21)		(N=7)		(N=14)		(N=5)		(N=24)			
	Ort.	S.	Ort.	S.	Ort.	S.	Ort.	S.	Ort.	S.	Ort.	S.	Ort.	S.		
İBDÖ	77,56	9,42	80,46	7,39	78,52	8,21	81,71	11,08	80,21	8,22	84,20	11,73	78,91	9,60	.833	.546

1=Ege Bölgesi, 2=Akdeniz Bölgesi, 3=İç Anadolu Bölgesi, 4=Doğu Anadolu Bölgesi, 5=Güneydoğu Anadolu Bölgesi, 6=Karadeniz Bölgesi, 7=Marmara Bölgesi

### Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Döngüsel bir süreç olan iletişim, toplumsal hayatın her anında devam etmektedir. Buna rağmen günlük hayatının büyük bir bölümünü diğer insanlarla iletişim kurarak geçiren her bireyin iyi bir iletişimci olması beklenmemelidir. Her ne kadar iletişim becerisi öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir olgu olsa da iletişim becerileri açısından kadınlar ve erkekler arasında bir takım farklılıklar olduğu bilinmektedir. Bu farklılıkların da toplumsallaşma sürecinde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Başka bir deyişle farklılıkların temelinde biyolojik cinsiyet değil, toplumsal cinsiyet rolleri yatmaktadır.

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre biyolojik cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmemiş ve erkeklerin iletişim becerileri puanı ortalamasının altında çıkarken; kadınların iletişim becerileri puanı ortalamasının üstünde çıkmıştır. Bu sonuca göre iletişim becerileri kapsamında erkeklerin de kendilerini kadınlar kadar iyi değerlendirdikleri



görülmektedir. Bu bulgu literatürde son dönemde yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

İletişim becerileri ve cinsiyet rolleri temelinde yapılan analizde gruplar arasında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Burada katılımcıların çoğu kadın olmasına rağmen cinsiyet rolüne göre belirsiz ve androjen olan bireylerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Androjenlerin iletişim becerilerinin hem erkeksilerden hem de belirsizlerden; kadınsıların iletişim becerilerinin de belirsizlerden anlamlı olarak farklı olduğu görülmüştür. Analiz sonuçlarına göre iletişim becerisi puanı en yüksek olan grup, androjen bireylerden oluşmaktadır. Bunu sırasıyla kadınsı, erkeksi ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip bireylerin oluşturduğu gruplar takip etmektedir. Bu sonuçlara göre androjenlerin diğer gruplara göre daha etkili iletişim becerilerine sahip olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalarda liderlik konusunda androjen bireylerin diğer cinsiyet rolüne sahip bireylere oranla daha avantajlı konumda oldukları görülmüştür. Bu çalışmaya göre iletişim becerileri bağlamında da androjenlerin diğer cinsiyet rollerindeki bireylere nazaran daha avantajlı olduklarını söylemek mümkündür.

Yapılan bir çalışmada yaşlı, orta yaşlı ve genç kadınların iletişim becerileri incelenmiş ve katılımcıların yaşlarıyla iletişim becerileri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna rağmen birçok çalışmada yaş ile iletişim becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu çalışmada da yaş ile iletişim becerileri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuç katılımcıların yaş aralıklarının ( $ranj=8$ ) birbirine yakın olmasından kaynaklanmış olabilir. Yaş aralıklarının geniş olduğu bir örneklem ile çalışıldığında farklı sonuçlar elde edilmesi olasıdır.

Öğrencilerin kayıtlı oldukları sınıflara göre iletişim becerileri arasında bir farklılık olup olmadığı da incelenmiş ve gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde yapılan çalışmalarda verilen iletişim becerileri eğitimi sonucunda iletişim becerilerinde olumlu yönde farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu çalışmada sınıflar arasında anlamlı bir farklılığın çıkmaması, eğitim müfredatında “iletişim” (özelde “iletişim becerileri”) ile ilgili bir dersin olmamasıyla açıklanabilir.

Son olarak öğrencilerin doğum yerlerine göre iletişim becerileri incelendiğinde de gruplar arasında bir farklılık gözlenmemiştir. Katılımcıların yaşadıkları yer (örneğin bir büyükşehir veya köy) toplumsallaşma sürecinde ve kişilik gelişiminde önemli farklılıklara yol açabileceği için demografik bilgi formunda sorulmuştur. Fakat sorular hazırlanırken katılımcıların en uzun süre nerede yaşadığı yer sorulmamıştır. Örneğin, katılımcının doğum yeri bir köy olarak gözükmesine rağmen geri kalan yaşamını büyükşehirde geçirmiş ise kişiliğinde büyük farklılıklar gözlenmesi olasıdır. Buna yönelik olarak gelecekte yapılacak araştırmalarda

daha detaylı sorular sorularak daha anlamlı karşılaştırmalar yapılabilir ve anlamlı sonuçlar elde edilebilir.

Sonuç olarak iş yaşamında, diğer insanlarla olan etkileşimlerde ve ilişkilerde, iletişim becerileri çok önemli bir yer tutmaktadır. Etkili iletişim becerileri, insan ilişkilerinin her türünde ve her türlü meslek alanında ilişkileri kolaylaştırıcı bir olgu olarak görülmektedir. Özellikle de insanlarla daha fazla etkileşim içinde bulunan mesleklerde (yöneticilik, öğretmenlik, doktorluk, hemşirelik, bankacılık, avukatlık vb.) etkili iletişim becerilerine daha fazla ihtiyaç vardır.

Yukarıdaki sonuçlara bağlı olarak şu öneriler getirilebilir; geleceğin yöneticilerinin yetiştirildiği İşletme Bölümü müfredatına iletişim becerileri ve etkili iletişim tekniklerine yönelik dersler eklenerek öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmelerine olanak sağlanabilir. Öte yandan gelecekte yapılacak çalışmalarda demografik bilgi formu genişletilerek çeşitli değişkenlerin (ebeveynlerin eğitim durumu, gelir düzeyi, vb.) iletişim becerileriyle ilişkileri ortaya konulabilir. Buna ek olarak örneklem sayısı artırılarak farklı bölümlerde eğitim gören öğrencilerin iletişim becerileri karşılaştırılabilir.

### **Kaynakça**

AYLOR, B. (2003), "The Impact of Sex, Gender, and Cognitive Complexity on The Perceived Importance of Teacher Communication Skills", *Communication Studies*, Volume: 54, Issue: 4, pp. 496-509.

BİNGÖL, G. ve DEMİR, A. (2011), "Amasya Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin İletişim Becerileri", *Göztepe Tıp Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 4, ss. 152-159.

BOZKURT, V. (2008), *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Ankara: Ekin Yayınevi.

ÇEVİK, D. B. (2011). "Müzik Öğretmeni Adaylarının İletişim Becerileri", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt: 31, Sayı: 1, ss. 1-13.

ÇITAK, A. (2008), *Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutum: Cinsiyet, Cinsiyet Rolü ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Bir Karşılaştırma*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

DÖKMEN, Z. Y. (1999), "Bem Cinsiyet Rolü Envanteri Kadınlık Ve Erkeksilik Ölçekleri Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri", *Kriz Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, ss. 27-40.

DÖKMEN, Z. Y. (2010), *Toplumsal Cinsiyet* (2. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

EAGLY, A. H., WOOD, W., and DIEKMAN, A. B. (2000), Social Role Theory of Sex Differences and Similarities: A Current Appraisal. In T. ECKES and H.M. TRAUTNER (Eds.), The Developmental Social Psychology of Gender, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, pp. 123-174.

ERSANLI, K. ve BALCI, S. (1996), "İletişim Becerileri Envanterinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 10, ss. 7-12.

GÖLÖNÜ, S. ve KARCI, Y. (2010), "İletişim Meslek Lisesi Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeylerinin İncelenmesi (Ankara İli Örneği)", İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı: 31, ss. 123-140.

GÜLBAHÇE, Ö. (2010), "K.K. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin İncelenmesi", Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, ss. 12-22.

GÜMÜŞOĞLU, F. (2004), "İlköğretim Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları", Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınları, ss. 317-327.

GÜMÜŞSUYU, Ç., SÖNMEZ, S. ve OYUR, E. (2008), Genel ve Teknik İletişim. Ankara: Savaş Yayınevi.

GÜNİNDİ-ERSÖZ, A. (2010), "Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini", Gazi Türkiyat. Sayı: 6, ss. 167-180.

GÜRGEN, H. (1997), Örgütlerde İletişim Kalitesi. İstanbul: Der Yayınları.

HALL, J. A. and HALBERSTADT. A. G. (1981), "Sex Roles and Nonverbal Communication Skills", Sex Roles, Volume: 7, Issue: 3, pp. 273-287.

KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1999), Yeni İnsan ve İnsanlar (10. Basım). İstanbul: Evrim Yayınevi.

KARAU, S. J. and EAGLY, A. H. (1999), "Gender, Social Roles, and The Emergence of Leaders", Human Resource Development Quarterly, Volume: 10, Issue: 4, pp. 321- 327.

KORKUT, F. (1996), "İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları", Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 7, ss. 18-23.

KORKUT, F. (2005), "Yetişkinlere Yönelik İletişim Becerileri Eğitimi", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 28, ss. 143-149.

KUMCAĞIZ, H., YILMAZ, M., BALCI-ÇELİK, S. ve AYDIN-  
AVCI, İ. (2011), “Hemşirelerin İletişim Becerileri: Samsun İli Örneği”,  
Dicle Tıp Dergisi, Cilt: 38, Sayı:1, ss. 49-56.

KUZGUN, Y. ve SEVİM, A. S. (2004), “Kadınların Çalışmasına  
Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki”, Ankara Üniversitesi  
Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 37, Sayı: 1, ss. 14- 27.

MALETASTA, C. Z. and IZARD, C. E. (1987), “Emotion  
Communication Skills in Young, Middle, Aged, and Older Women”,  
Psychology and Aging, Volume: 2, Issue: 2, pp.193-203.

MARINI, M. M. (1990), “Sex and Gender: What Do We Know?”,  
Sociological Forum, Volume: 5, Issue: 1, pp. 95-120.

MOSKAL, B. S. (1997), “Women Make Better Managers”, Industry  
Week. February, pp. 17-19.

ODABAŞI, Y. ve OYMAN, M. (2005), Pazarlama İletişimi  
Yönetimi (8. Baskı). İstanbul: MediaCat.

SARGENT, A. G. (1981), The Androgynous Manager. New York:  
AMACOM.

SIEGEL, C. M. and GREGORA, A. W. (1985), “Communication  
Skills of Elderly Adults”, Journal of Communication Disorders, Volume:18,  
Issue: 6, pp. 485-494.

TANNEN, D. (1995), “The Power of Talk: Who Gets Heard and  
Why”, Harvard Business Review. September-October, pp. 138-148.

WELCH, M. R., PAGE, B. M. and MARTIN, L. L. (1981), “Sex  
Differences in the Ease of Socialization: An Analysis of the Efficiency of  
Child Training Process in Preindustrial Societies”, The Journal of Social  
Psychology, Issue: 113, pp. 3-12.

YÜKSEL, H. (2009a), “İletişim Kavramı Tanımı”. Uğur Demiray  
(Ed.), Genel İletişim, Ankara: Pegem Akademi, ss. 1-34.

YÜKSEL, H. (2009b), “Sözsüz İletişim”. Uğur Demiray (Ed.),  
Genel İletişim, Ankara: Pegem Akademi, ss. 35-54.

YÜKSEL-ŞAHİN, F. (1997), Grupla İletişim Becerileri Eğitiminin  
Üniversite Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeylerine Etkisi, Gazi  
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi,  
Ankara.